

İŞÇİNİN SESİ

CEK-AL

Bütün ülkelerin proleterleri birleşin!

Karkerên hemû welatan yekbîn!

Demokrasi için tek yol devrim!

Yıl:11, Sayı:268, 1 Ekim 1984

KONUT SORUNU

Zeynep Akarsu, Zahide Demirgören, Ahmet Eker

Konut sorunu, her dönemde, ama özellikle kapitalizm ortaya çıktığından beri, halk yığınları için önemli bir sorun olmuştur. Ne yalnızca bugünü, ne de yalnızca işçi sınıfını ilgilendiren bir sorundur. Tarihin her döneminde ezilen sınıflar şöyle ya da böyle, bu sorundan çekmişlerdir.

Konut sorununun iki yönü vardır. Birincisi her zaman söz konusu olan kötü konutlar, sağlığa zararlı konutlardır. İkincisi ve bizi asıl ilgilendiren yönü, kapitalizme özgü yönüdür.

Kapitalizmin gelişmesiyle birlikte proletarya da doğmuştur. Toprağından kopan köylü, şehirlere göç etmeye başlamıştır. Belli merkezlerde endüstrinin yoğunlaşması, bu şehirlerde büyük bir işçi yığınının toplanmasını getirmiştir. Böylece konut sıkıntısı da başlamıştır. Buralara göç edenlerin kimisi ya çok kötü koşullarda konutlara yerleşebilmişler, ya da hiç konut bulamamaya karşı karşıya kalmışlardır.

Endüstrinin, içinde doğduğu eski toplumun bütününe göre hızlı ve dina-

mik yerleşimi, şehirlerdeki arsa fiyatlarını alt-üst eder. Bu dinamik gelişim varolan binaları da süratle "eskiter". Yeni sayılabilecek binalar bile hızla değişen koşullara uymaz olur. Dolayısıyla, şehirler merkezden kenarlara doğru sürekli yıkılıp yeniden yapılır. Evler şehrin merkezlerinden kenarlara doğru itilir, özellikle işçi evleri şehir dışına atılır. Bu nedenlerle konutlar hem pahalılaşır, hem de bulunamaz hale gelir.

Konut sorunu bugün çok daha büyümüş, enternasyonal bir görünüm

almıştır. Az gelişmiş ülkelerden kalkılıp, ileri kapitalist ülkelere göç ediliyor. Bu nedenle, bu ülkelerde de muazzam bir konut darlığı ortaya çıkıyor.

Kapitalist üretim — konut sorunu ilişkisi

Kapitalist üretim biçiminin sonucu olan yönüyle konut sorunu, işçinin işçi olarak sömürsünün *doğrudan* bir sonucu değildir.

Kapitalist üretim biçiminin özü işçinin ürettiği değer bir bölümüne kapitalistin karşılığını ödemedi el koymasındır. Yani artık değer sömürsüdür. Ev sahibi ile kiracı arasında böyle bir ilişki yoktur.

Engels, bir Prudhoncu'nun "ücretli işçi ile kapitalist arasındaki ilişki ne ise, kiracı ile ev sahibi arasındaki ilişki de odur" demesine karşılık da bunun kesinlikle yanlış olduğunu çok güzel açıklıyor.

Ev sahibi ve kiracı, bir malın değişim sürecinde yani pazarda karşı karşıya gelen iki kişidir. Kiracı, ev sahibinden evin kullanım hakkını satın almak için cebinde parasıyla alışverişe gelmiş bir kişidir. O parayı önceden kazanmıştır. Bu, basit bir meta alışverişidir. Kiracı — işçi de olsa — cebindeki parasıyla gelip evi tutmak isteyen biridir. İşçiye, işgücünü satarak para kazanmıştır. Ama evi kiralarlarken kapitaliste işgücünü satmanın sonuçları yoktur.

Engels bu konuda şunları söylüyor:

"Kira işleminde durum tamamen farklıdır. Ev sahibi kiracıyı ne kadar dolandırırsa dolandırın, işlem, önceden varolan daha önceden üretilmiş bir değer el değiştirmiş işlemidir. El değiştirme işleminden önce de sonra da, kiracıyla ev sahibinin sahip oldukları değerlerin toplamı aynı kalır. Kapitalist, işçinin emeğinin ister daha azını, ister daha fazlasını, ister tam karşılığını ödesin, işçi emeğinin ürününün bir kısmında her zaman dolandırılır. Kiracı ise, yalnızca, konuta değerinden fazlasını vermeye zorlanırsa dolandırılır." (F. Engels, *Konut Sorunu*, İng. basım, s.20-21)

Küçük burjuvazinin özlemleri

Küçük burjuvazinin en belirgin bir özelliği bazı alanlarda gerici özelemler taşımasıdır. Bu gerici özelemlerini konut sorununda da yakından izlemek olanaklıdır.

Bir küçük burjuva sosyalisti şöyle sızlanarak "milleti duygulandırıyor":

"... Büyük kentlerde nüfusun yüzde 90'ının 'benim' diyebileceği bir konutu yoktur. ... Bu yönden vahşilerden daha gerideyiz. Troglodit mağarası var, Avustralya yerlilerinin topraktan kulübeleri var, kızıldillerilerin kendi ocakları var, modern proletarya ise havada sallanmaktadır."

Bu sızlanmaya karşılık Engels şöyle diyor:

"Yirmiyedi yıl önce yazdığım *İngiltere'de İşçi Sınıfının Durumu*'nda işçilerin evden baktarı edilme sürecinin onsekizinci yüzyılda nasıl olduğunu ana hatlarıyla anlatmışım. Burada, gerektiği şekilde, fabrikatörler ve mal sahiplerinin ettikleri alçaklıklar ve en önemlisi bu kovulmanın işçiler üzerindeki kaçınılmaz maddi ve moral etkileri de anlatılmaktaydı. Bu tamamiyle gerekli tarihsel gelişme sürecine 'vahşilerden de aşağı' bir gerileme olarak bakmak, aklımdan geçebilir miydi? Asla! 1872'nin İngiliz proletaryası, 'yuvasıyla ocağı' olan 1772'nin kırsal alandaki dokumacısından son derece yüksek bir düzeydedir. Mağarasıyla troglodit, toprak evli Avustralya yerlisi ve ocağıyla kızıldilleri 1 Haziran ayaklanmasını ve Paris Komününü hiç gerçekleştirebilir mi?"

"Büyük ölçekli kapitalist üretim geldiğinden beri, işçilerin maddi durumlarının gittikçe kötüleştiğini yalnızca burjuvazi kabul etmeye yanaşmaz. Fakat biz, bu nedenle, geriye bakarak işçilerin durumu kötüleşti diye, Mısır'ın (aynı derecede sefil) et kazalarının, yalnızca köle canlar yaratan kırsal alanlardaki küçük ölçekli endüstrinin özlemini mi çekmeliyiz? Tam tersine." (F. Engels *agy*, s.24-25)

Küçük burjuvazinin konut sorununa getirdiği "çözüm" mülk sahibi olma özlemini açığa vuruyor. Küçük burjuva sosyalizmi, kapitalizm altında işçinin taksitle konut sahibi olmasını ve faiz hadlerinin sınırlandırılmasını ve sifra indiril-

Taksitle ev sahibi olma, kapitalizmin işçi sınıfına kurduğu tuzaklardan biridir. Bunun, savaşımı geriletici bir rolü var. Ev-bark sahibi işçi, başka bir yerde daha iyi bir iş de bulsa, malını mülkünü bırakıp oraya gidemiyor. Sonra, bir grev patlak verdiğinde, evinin borcunu ödeyememe ile, yani evini kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalıyor. Bu nedenle de işçilerin savaşıma yeteneklerini geçici olarak da olsa, yitirmesi söz konusu oluyor. Bu durum, burjuvaziye ucuz işgücü sağlıyor. İstedığı ücreti dayatma anlamına geliyor. İşçi sınıfının yıllarca savaşılar kazandığı en küçük hakları bile kaybetmesi anlamına geliyor. Neden? Mülk sahibi olacaktı!

İkinci durumda da, yani faiz hadleri düşürülünce, gene işçi için son tahlilde hiçbir kazanç yok. Yalnızca faiz farkı, ev sahibinin cebinden çıkıp, kapitalistin cebine giriyor. Çünkü, işçinin yaşamını sürdürdürebilmesi için gerekli olan para, yani işgücünün fiyatı düşüyor. Neden? Çünkü artık işçi ev için faiz ödemiyor. O zaman kapitalist, işçinin ödemediği o faiz parasını, ücretleri düşürerek kendi cebine atıyor. İşçi bundan ne kazanıyor? Hiç. Burada da cebine parayı koyan, kapitalist oluyor. Hem de işçi sınıfının savaşımını da geriletmesi üstüne kâr kalıyor.

Engels, Prudhonicuların, faiz hadlerini düşürerek herkesi ev sahibi yapma önerileri ve düşen faiz sonucunda, ev sahiplerinin de evlerini satmaya gönüllü olacaklarını söylemeleri üstüne şunları sıralıyor:

"... Genellikle ev kirası fiyatı şunlardan oluşur:

1. Toprak rantı olan bölüm.
2. Yapıcının kârını da içeren, binaya yatırılan sermayenin faizi olan bölüm.
3. Tamirat ve sigorta masraflarını karşılayan bölüm.
4. Evin zamanla eskime hızına göre, yıllık çıkarmalar şeklindeki, kâr dahil evin amortismanının karşılığı olan bölüm.

"Ve en kör kişinin bile açıkça görebileceği gibi, 'satışa rıza gösteren ilk kişi ev sahibinin kendisi olacaktır, çünkü aksi takdirde evi kullanılmadan kalacak ve o eve harcanan sermaye de hiçbir işe yaramayacaktır. Tabii. Borç verilen sermaye üzerindeki faiz kalktığı takdirde hiçbir ev sahibi evinden bir kuruş kira alamayacaktır. Çünkü ev kirası faiz olarak addedilmekte ve gerçekten de kiranın bir kısmı sermayenin faizi olmaktadır." (F. Engels, *agy*, s.36)

Konut sorunu nasıl çözülecektir?

Engels, konut sorununun çözümünün

hangi çerçevede aranması gerektiğini şu sözlerle çok güzel anlatıyor:

"Bugünkü toplumun tüm kötülüklerinin temelini dokunmadan sadece kötülüklerin kendisini yok etme istemi, burjuva sosyalistlerinin özünü oluşturur. *Komünist Manifesto*'da vurgulandığı gibi burjuva sosyalistleri 'burjuva toplumunun sürmekte olan varlığını güvence altına almak için toplumsal sancılara yeni elbise giydirmeye' arzusundadır. Onlar 'proletaryasız bir burjuvazi' ister. (F. Engels, *agy*, s.42)

Engels'in yanıtı ise şöyledir:

"Öyleyse konut sorunu nasıl çözülecektir? Bugünkü toplumda bir başka toplumsal sorun nasıl çözülmüyorsa öyle: Arz ve talebin ağır ağır ekonomik ayarlanmasıyla. Bu çözüm, kendi kendine, sorunu durmadan yeniden doğurduğu için çözüm değildir. Toplumsal bir devrimin sorunu nasıl çözeceği, yalnızca her devrimde varolacak koşullara bağlı kalmayıp, aynı zamanda içinde en temel sorunlardan biri olan şehir ile köy arasındaki farkın kaldırılması da bulunan, ulaşılmaz zor sorunlara bağlıdır. Bizim görevimiz gelecekteki toplumun düzenlenmesi için ütöpik sistemler yaratmak olmadığından bu sorunu ele almak boş olur. Fakat şu kesindir: Rasyonel bir şekilde kullanılmaları koşuluyla, büyük kentlerde herhangi bir 'konut darlığına' çare olacak sayıda ev vardır. Bu ancak bazı evlere el konularak, buralara evsiz veya çok kalabalık yerlerde oturan işçilerin yerleştirilmesiyle olur. Proletarya, siyasi iktidarı ele geçirdiği anda, halk yararına olacak böyle bir tedbirin alınması, bugünkü devletin istimlak ve konaklatma işlemleri kadar kolay olacaktır." (F. Engels, *agy*, s.31-32)

Nitekim Rusya'da da devrimden hemen sonra bolşeviklerin ilk uyguladıkları şey bu olmuştur. Tabii ki, iktidarı alınca, iş bu kadarla bitmeyecektir. Eldeki kaynakların paylaşımı sorunu vardır ki bu kaynaklar komünizme gidene kadar sınırlı olacaktır. "Yapıları kirasız olarak verebilmek de ancak devletin sönmesiyle olabilecektir." (Lenin, *Toplu Yapılar*, İng. basım, c.25, s.439).

Bu bölümü, Lenin'in Ekim devriminin arifesinde yazdığı *Bolşevikler İktidarda Kalabilir mi?* yazısından bir alıntıyla bitirelim.

Lenin, devletin bir evden bir aileyi çıkarıp, başka bir aileyi koyması kapitalist devlette sık sık olan bir şeydir, sosyalist devlette de olacaktır diyerek, şöyle yazıyor:

"Proleter devletin zor kullanarak, çok fakir bir ailevi, zengin birinin evine verleştir-

mesi gerekmektedir. Diyelim ki, bizim işçilerin birliğinden oluşmuş 15 kişilik güçlü bir ekibimiz var: İki gemici, iki asker, iki bilinçli işçi (diyelim, bunlardan yalnızca bir tanesi bizim partinin üyesidir, veya sempati-zandır), bir aydın ve içlerinden beş tanesinin mutlaka kadın olması gereken ev işlerinde çalışan, kalifiye olmayan emekçilerden oluşan sekiz kişi. Ekip zengin adamın evine varır, inceler ve görür ki, ev iki kadın ve iki erkeğin oturduğu beş odadan oluşmaktadır. 'Vatandaşlar, bu işi iki odaya sıkışmalısınız ve diğer iki odayı da şu anda bodrumda yaşayan iki aileye vermelisiniz. Mühendislerin yardımıyla (siz de mühendissiniz, değil mi?) herkes için güzel konutlar yapana kadar biraz sıkışmak zorundasınız. Telefonunuz 10 aileye hizmet edecek. Bu, alışverişte, vs. de kaybedilen 100 iş saati kazandıracak. Şimdi, ailenizde hafif iş yapabilecek iki işsiz kişi, 55 yaşında bir vatandaşı, ve 14 yaşında bir vatandaşı var. Onlar günde 3 saat 10 ailenin ihtiyacının düzgün dağıtımını yönetecekler ve bu iş için gerekli hesabı tutacaklar. Bizim ekipteki öğrenci vatandaş şimdi bu devlet emrinin iki kopyasını yazacak ve siz de bize bu işi gönüllü olarak yürüttüğünüzde dair imzalı bir belge verme nezaketini göstereceksiniz."

"Bu, kanımca, eski burjuva ve yeni sosyalist devlet aygıtı ve devlet yönetimi arasındaki çelişkiyi gösterebiliyor." (Lenin, *agy*, s.112-113)

Konut sorununa burjuva çözüm

Son birkaç yıldır, burjuvazi konut sorununu "çözmek" için kolları sıvadı. Bu konuda raporlar yazıldı, istatistikler yayımlandı, fonlar oluşturuldu, krediler açıldı ve de kanunlar çıkarıldı. Liberaller de boş durmayıp, bu konuyla ilgili bol bol öneriler yaptılar ve bol bol "eleştiriler" getirdiler. Konu burjuva gazeteslerinde ayyuka çıktı:

"Türkiye'de 2 milyon 500 bin mesken açığı var." (*Tercüman*, 30.12.83)

"1994'e değin Türkiye'de 5 milyon konut yapılması gerekli." (*Hürriyet*, 8.12.83)

Konut açığından bu şekilde yüzlerce kez söz edildiği halde, konut açığının nedeni konusuna hiç girilmedi. En "cesaretli" yaklaşımla konut açığının arz-talep dengesizliğinden kaynaklandığından söz edildi. Gerisi hep şu kadar konut, şöyle pre-fabrik ev, böyle çok katlı bloklar şeklinde çözüm öneriliyordu.

Bu konut açığının esas nedeni nedir, burjuvazi neden Türkiye'de bu sorunu çözemez, ona girelim.

Daha önceki bölümde göçler nedeniyle proleterleşen yığımlardan ve konut sorununun çıkışından söz etmiştik. Şehirlerde öylesine bir kalabalık birikiyor ki, onlar için yapılabilecek evlerin oranından çok daha hızlı büyüyorlar. Arz-talep arasındaki dengesizlik, en pahalı ve en pis evlerin bile bu yığınlar tarafından kapışılmasını getiriyor.

Geçmişte de, bugün de konut sorunu gündeme geldiğinde burjuvazinin ana parolası "herkesi konut sahibi yapacağız" olmuştur. Bir kez, burjuvazinin bugün, nüfusun büyük çoğunluğunu oluşturan işçi sınıfı ve küçük burjuvazi, çok değişik nedenlerden kaynaklanan (örneğin miras kalması, işgücünü yurt dışında satan işçilerin aldıkları göreceli yüksek ücretler vb.) istisnalar dışında ev sahibi yapması olanaksızdır. Bunu, örneğin sadece bankalarla mevduatı olan emekçi oranına, ama daha önemlisi, bu mevduatların miktarıyla en ucuz konut sahibi olmak için gereken para arasındaki korkunç uçuruma bakarak bile söylemek olanaklıdır. Emekçilerin ev sahibi olamayacağını zaten burjuva basını da itiraf ediyor. Ama onun itiraf etmediği yön, yani bizi asıl ilgilendiren yön burjuvazinin ne amaçla böyle bir parolayla yola çıktığı ve emekçilerin ev sahibi olmasının toplumda kimin yararına olacağıdır.

Mülk sahibi olmanın anlamı

Burjuvazi, kapitalist düzeni sürdürürken çok geniş kesimleri etkileyen ekonomik ve toplumsal sorunları da sürekli ve yeniden üreterek ilerler. Bunları "çözdüğü" oranda da kendisine karşı varolan direnci yumuşatabilir. Ama çoğu kez sahte umutlar yayarak, ama daha da ötesi burjuva özelemler yaratarak yumuşatabilir. Ancak Türkiye gibi ülkelerde bu da geçemez.

Burjuvazi mülk sahibi olmanın anlamını şöyle açıklar: Toprak ve konut sahibi olmak kişiye ekonomik güvence sağlar. Mülk sahibi insan ekonomik olarak bağımsızlaşır. 'Benim' diyebildiği bir mülkünün olması onun yarımına güvenle bakmasını sağlar. Kişi artık kendinin efendisidir.

Kulağa hoş gelen bu açıklama, aslında, proletaryanın ekonomik bağımsızlığını değil, son tahlilde burjuvaziye bağımlılığını getirir. Burjuva yazarı Sax da bu fikirleri savunduğu zaman Engels konut sahibi olmanın kimin işine geldiğini şöyle açıklıyordu:

"Büyük kentlerdeki işçilerimiz için hareket özgürlüğü, onların varlığının başkoşuludur,

mülk sahipliği ise onlara yalnızca ayak bağı olur. Onlara kendi evlerini verin, onları bir kez daha toprağa zincirleyin ve böylece fabrika sahiplerinin ücretleri düşürmesine karşı onların direniş güçlerini kırarsınız. Tekil işçi bazen evini satabilir ama büyük bir grev, ya da genel endüstriyel kriz sırasında işçilerin sahipliğinde olan bütün evlerin pazara çıkıp satılması gerekir ve bu nedenle de ya alıcı bulamayabilirler, ya da evler maliyet değerlerinin çok altında bir fiyata satılır. Bütün hepsi alıcı bulsa bile, Bay Sax'ın konut sorununa büyük çözümleri sifra iner ve herşeye yeniden başlaması gerekir. (F. Engels, *agy*, s.46)

Böylece işçi sınıfı, emekçiler mülk sahibi değilken, burjuvazinin "yardımıyla" önce mülk sahibi olarak "ekonomik bağımsızlığını" elde ediyor. Bir süre sonra da bir genel grev, ekonomik kriz, ya da buna benzer bir nedenle en azından ipotek borcunu ödeyemediği için evini hem de çok ucuza satışa çıkarmak zorunda kalıyor. Öte yandan mülk sahibi olduğu için evini koruma güdüsü (!) onu greve çıkmaya zorluyor ve konut sahipliği son tahlilde işçi sınıfının savaşımını geriletici rol oynuyor.

Örneğin geçtiğimiz yıllarda Türkiye'de buna benzer bir öykü yaşandı. Burjuvazi mülkiyeti büyütme gereksiniminin bir parçası, olarak bankerler aracılığıyla büyük meblağlar toplamıştı. Vaad edilen astronomik faizler, halkın elinde ne var ne yok satıp bankerlere koşmasını sağlamıştı. O dönemde kiralık ev bulmak olanaksız sayılabilirdi. Herkes evini satışa çıkardığından, o dönemde ev fiyatlarındaki artış enflasyonun çok gerilerinde kalıyordu. Ucuza sattıkları evlerin parasını kapıldığı gibi bankere koşan halkın faizlerini almak için gittiklerinde nelerle karşılaştıklarını biliyoruz. Büyük kesim parasını geri alamadı. Sonunda mahkeme kapılarından da eli boş döndüler. Bankerler işlevini bitirince burjuvazi tam da istediğini elde etmiş olarak, halka "daha da güzel güvenceler" vaadederek o defteri kapadı.

Kısacası, burjuvazinin işçileri ev sahibi yapma istemi onun işçilerin yaşam koşullarını iyileştirme, barınma sorunlarını çözme veya buna benzer niyetlerinden kaynaklanmıyor. Hangi amaçla olduğunu Engels çok güzel dile getiriyor:

"Burada açıkça görmekteyiz ki, önceki tarihsel aşamada işçilerin görece refahlarının tabanı olan şey, yani tarımın ve endüstrinin içiçeliği, ev, bahçe ve tarla sahipliği, bir barınağa sahip olmanın verdiği güvence, bugün, büyük ölçekli endüstrinin egemenliğinde, yalnızca işçiyi en kötü engeli oluşturmakla kalmıyor, bütün işçi sınıfı için en

büyük şanssızlık, ücretlerin eşi görülmedik biçimde normal düzeyin altına itilmesinin ve üstelik yalnızca aydın yörelerde ve işkollarında değil, bütün ülkede böyle olmasının tabanı durumuna geliyor." (F. Engels, *agy*, s.13)

Burjuvazi işçi sınıfını ev sahibi yapmak istiyorsa bunun nedeni, işçi sınıfının savaşımını, dolayısıyla yaşamını da geriletme çabasıdır. İşçinin savaşarak kazanacağı, konut sahibi olarak kazanacağından fersah fersah ötededir!

Burjuvazi halkı nasıl konut sahibi yapacak?

Kapitalist toplumda, konut sorununun, hiçbiri de gerçek çözüm olmayan üç çözüm yolu vardır: Kooperatifler, özel teşebbüs, devlet yardımı.

Kooperatifler

Yapı kooperatifleri yaklaşık 100 yıl kadar önce İngiltere'de ortaya çıktılar. Bu şöyle oluyordu. Daha çok bir birahane sahibinin girişimiyle, birkaç dükkan sahibi, zanaatkar ve aristokrat işçi biraraya geliyordu. Tedarik edilen parayla bir arazi satın alınıp üstüne olabilen en çok sayıda ev yaptırılıyordu. Varlıklı üyelerin kredileri, haftalık kesenekler, oradan buradan alınan krediler araziyi satın almayı ve inşaat giderlerinin haftalık maliyetini karşılıyordu. İsteyen üye kurayla evini seçer ve yıllarca kooperatife faiz ve kira ödeyerek evini "satın" alırdı. Geriye kalan evler ya kiraya verilir ya da satılırdı.

Kooperatifin yaptığı iş kâr getirirse bu zaman zaman üyeler arasında paylaşılırdı. Genel kural olarak bu kooperatifler daha baştan gelirleri iyi-kötü artış gösteren kesime yönelikti. Arada bir aristokrat işçiler de bunlara üye olurdu. Dolayısıyla bu şirketler daha çıkışlarında spekülasyon bir doğaya sahipti.

Şimdi Türkiye'de inşaat kooperatifleri ile ilgili kısa bir bilgi dökümünü aktaralım:

"Yapılan resmi açıklamalara göre Türkiye'de inşaat kooperatifleri olarak tescil edilmiş ve kredi için başvurmuş 4.200 kooperatif var. Bunların toplam üye sayısı ise 285.000.

"Bunlardan 65 bin üyesi bulunan 1.200 kooperatif İmar-İskan Bakanlığı aracılığı ile Emlak Kredi Bankası'na başvurmuş ve bir miktar kredi almış. İnşaatla geçilmiş, bir yandan da ortaklardan paylarına düşen miktarlar tahsil edilmeye başlanmış. Fakat inşaat maliyetlerinin yüksekliği ve daha da önemlisi ilgili bankanın inşaat kredileri

fonunun yetersizliği nedeniyle bir süre sonra krediler kesilmiş ve inşaat yarım kalmış.

"Toplu Konut Kurulu önce bu durumdaki kooperatiflere yardım elini uzattı. Haziran ayı başlangıcında bu kooperatiflere 8 milyar lira kredi aktarıldığı biliniyor.

"Diğer 220 bin üyeli 3 bin kooperatif ise kuruluşunu yapmış, arsasını almış, bir miktar da inşaat yapmış fakat kredileri açılmadığı için yarım kalmış. Yıllardır bu durumda bekleyen bu kooperatiflerin 220 bin üyesi bir yandan yüksek kiralar ödüyor, bir yandan da artan inşaat maliyetleri karşısında daha önce ödemeyi vaad ettikleri miktarları arttırmak durumunda kalıyorlar. Toplu Konut Kurulu kısa zamanda bu kooperatiflere de eğilmek zorunda." (Milliyet, 20.6.1984)

285 bin üyenin yüzde 22'si, yani 65 bini "iyi durum"da! Yani büyük bir kısmını gelirleri sürekli düşen emekçilerin oluşturduğu bu kooperatifler, maliyet yükselmesi vb. derken yıllardır para döktüğü halde henüz konutları tamamlamamış ve bir miktar daha kredi verilmiş. Bu krediyle de konutların tamamlanması çok uzak bir olasılıktır. Daha kötü durumda olan ve kooperatif üyelerinin yüzde 78'ini oluşturan kesim ise daha henüz kredi alamamış. Bu konudaki "gerçekler" i burjuvazinin kendi basınından bir örnekle sürdürelim. *Hürriyet*'te "Yapı kooperatifleri iflasın eşiğinde" başlıklı bir yazıda şunlar sıralanıyor:

"— İnşaat maliyetlerinin artması, sosyal sigortalar kurumunun 2 yıldır kredi vermemesi, yüzlerce işçi ve yapı kooperatiflerini krize soktu.

"— Mali kriz kredi yetersizliği ve maliyet artışı nedeniyle 1976 yılında 316 bin liraya çıkacağı hesaplanan bir sosyal meskenin maliyeti bugün 1.5 milyon lira.

"— Kendi imkanlarıyla ayakta durmaya çalışan kooperatifler, üyelerinden ek olarak büyük meblağlar isteyince bu kez üyeler ödeme güçlüğüne düştü.

"— İstanbul içi ve dışında kredi talebinde bulunmuş 210 kooperatiften sadece ikisi kredi almış.

"— Bir işçi '8 yılda biz bittik, evler bitmedi' diyor." (Hürriyet, 22.3.1984)

Yankı dergisinin Mayıs 1983 sayısında ise Timse Genel Başkanı Sarı, teslim edilen her 3 konuttan yalnızca birinin pürüzsüz olduğunu söyleyerek kooperatiflerin başarısızlığını itiraf ediyor.

Evet, kapitalist toplumdaki çözüm yollarından biri olan kooperatifler böylece suya düşüyor. Ancak burjuvazinin sözcülerinin bu denli açıklıkla "itiraf- lar" da bulunması yapı kooperatiflerinin gerçekte çözüm olmadığı için değil, emekçi kesimler için daha büyük bir çözümsüzlük getiren ve ama burjuvazi için daha kârlı olan özel inşaat sektörünü çözüm olarak sunacağındandır. Şimdi burjuvazinin bu çözümüne bakalım.

Özel teşebbüs

Baştan inşaat şirketi olarak kurulup, daha sonra holdingleşen ENKA gurubuyla ilgili bir habere göz atalım:

"ENKA gurubunun 1983 yılı cirosu 244 milyar lira oldu.

"ENKA Holding Yatırım AŞ Genel Kurulu'nda yüzde 80 kâr dağıtılması kararlaştırıldı. ENKA Holding'in 1983 yılı kârı 1 milyar 130 milyon TL oldu. 2 milyar 642 milyon liralık iştiraki bulunan ENKA Holding, bu iştiraklerinden 1 milyar 37 milyon lira gelir elde etti. Genel kurulda bir konuşma yapan Sarık Tara ENKA'nın başarısının dinamik yapısından, yönetim şekline ve insan sevgisinden kaynaklandığını söyledi.

"ENKA'nın gurup cirosu 1983 yılında yüzde 95 artışla 244 milyar lira oldu. Yurda getirilen dövizlerin 312 milyon doları ihracattan, geri kalanı inşaat ve mühendislik hizmetlerinden kaynaklandı. Topluluk kârı 7 milyar liranın üzerinde bulunuyor" (Tercüman, 2.4.1984)

Özel sektörde, kapitalistin kârını ileti-

lendirdiği kadarıyla durum hiç de fena değildir. Konut sorununu "çözmek" için en başa alınan özel sektörün canlandırılması, kapitalistlerin daha büyük kârlar etmesinin yanısıra daha çok konutun yapılmasını getirecektir. Ancak bu yapılanın konut açığını kapamaktan çok uzak olması bir yana, genel olarak konut sorunundan etkilenen kesime yönelik olmadığı ortadadır. Örneğin, asgari ücret alan bir işçinin küçük bir konutta oturabilmesi için ayda en az 10 bin lira gerekiyor. Asgari ücretin ne olduğunu düşünürsek, durumun vahameti ortadadır. Kaldı ki bu yapılan konutların, sağlam mı, yoksa her an insanın başına yıkılabilecek cinsten mi olduğu da ayrı bir tartışma konusudur.

Şimdi *Hürriyet*'ten bazı verilere bakalım:

"Yapı Malzemesi Genel Müdürlüğü denetimi:

"1983 yılı içinde yapılan denetim, tüm inşaatlarda kullanılan malzemelerin yüzde 85'inin bozuk, kalitesiz ve hatalı, 8 ilde yapılan denetim, 187 fabrikadan 172'sinin kalitesiz mal ürettiği, yapı malzemelerinin inşaat yatırımları içindeki payının yüzde 60'ı olduğu, toplam yatırımlar içinde yapı malzemesi yatırımının yüzde 35, yapı malzemesi üreten fabrika ve tesis sayısının 3 bin, toplam üretim içinde 600 milyar liralık payı olduğu, yapı malzemelerinin sadece yüzde 15'inin kullanılabilir durumda olduğunu göstermiştir."

Özel sektörün konut sorununun "çözümü"ne ilişkin "katkısı" konusunda örnekler çoğaltılabilir. Ancak tüm bu örnekler ortak bir yönü vurgulamaktadır:

"Bütün bu örnekler gerçekte neyi gösteriyor? Tüm sağlık koşulları ayaklar altına alınmadan bile kapitalistler açısından işçi konutlarının inşası kârlı oluyor. Fakat bu hiçbir zaman inkar edilmiyordu, bunu zaten çoktandır biliyoruz. Eğer rasyonel olarak yönlendirilirse, varolan bir ihtiyacı tatmin eden her kapitalist yatırım kârlıdır. *Ama sorun, tamamen konut açığının, buna karşın niçin hâlâ aynen sürdüğü, kapitalistlerin buna karşın niçin işçiler için yeterli sayıda ve sağlıklı konutlar sağlamadığıdır.*" (F. Engels, *agy*, s.58-59)

"Kapitalistlerin işçi konutlarına şimdiki-den fazla yatırım yapmamalarının nedeni, lüks konutların, sahiplerine daha fazla kâr getirmesindedir." (F. Engels, *agy*, s.57)

Devlet yardımı

Konut sorununun özellikle ve bizzat devlet tarafından çözülmesi gerektiği görüşü, burjuvazi tarafından toplumda oldukça yaygın propagandası yapılan görüşlerden biridir. "Devlet bu işe ağırlığını koysun" diyen kesim, "devlet bu işi yasalarıyla güvence altına almıştır, daha da almalıdır" diyor. 1982 Anayasası'nın 57. maddesi şöyledir:

"Devlet, şehirlerin özelliklerini ve çevre şartlarını gözeterek bir planlama çerçevesinde, konut ihtiyacını karşılayacak tedbirleri alır, ayrıca toplu konut teşebbüslerini destekler."

Oysa burjuvazinin kendi verdiği rakamlara bile bakıldığında görülür ki devlet bütçesinden konut için ayrılması gereken miktarla, ayrıldığını iddia ettikleri miktar arasında büyük fark vardır:

"Toplu Konut Yasası'na göre, bu fona ayrılması gereken tutar 127 milyar 945 milyon liraydı. Kaba bir hesaplama bu para ile, 2 milyon lira maliyeti, 63.973 adet konut yapılabirdi. Ancak, yasanın bu açık emrine karşın, 1983 yılı bütçesine sadece 20 milyar lira ödenek konuluyordu (olması gerekenin altıda biri kadar). 1982 yılı bütçesinde de 90 milyar liralık ödenek konmuş olmasına karşın, sadece 3 milyar lira ödeme yapılıyordu."

"Konut açığını kapatmak ve sağlıklı kentleşmeyi gerçekleştirmek amacıyla" çıkarılan ve yürürlüğe giren 2985 sayılı

yasayı işletecek tüzük ve yönetmelik yayımlandığında burjuva basınında olaylar yükseldi: "Konut fonu paramparça. Fondan 9 yere kaynak aktarılacak ve kala kala ancak dörtte biri konutlara verilecek." (*Milliyet*, 12.7.1984)

OYAK Kurulutaş Holding Genel

Müdürü Tali Köprülü şöyle söylüyordu:

"Örneğin 5. pay odağı (turizm alt yapı yatırımları) için kaynak alınması öngörülmüyor. Buna göre, İstanbul Bebek'te yapılması olası bir yatırıma fonda birikecek paranın tamamını götürebilir."

Konuttan yat limanına! Bu yönetmeliğe göre, fonda 100 milyar lira toplandığını varsaydığımızda, bunun 50 milyar lirası, yani yüzde 50'si faiz subvansiyonuna, bankaların istediği komisyon yüzde 1 oranında ise, 1 milyar lira buraya, 24 milyar lira arsa temini ve projelendirilmesine, ve geri kalan 25 milyar lira da konut kredisine verilecek.

Konut fonuyla ilgili örnek burjuvazinin kendi düzenini sürdürmek için toplumsal acılardan ve sorunlardan denli yararlandığını gösteriyor.

Devlet yardımının kapitalist toplumda ne anlama geldiğini şu sözler çok güzel anlatıyor:

"Çok açıktır ki, varolan devlet, konut sorununu çözmeye ne yetenekli, ne de isteklidir. Devlet, varlıklı sınıfların, mülk sahiplerinin ve kapitalistlerin sömürülen sınıflara, köylülüğe ve proletaryaya karşı örgütlenmiş kolektif gücünden başka birşey değildir. Tekil kapitalistlerin (ve burada sadece bunlar söz konusudur çünkü bu durumda toprak sahibi de temel olarak kapitalist gibi davranır) istemediğini, devlet de istemez. Bu nedenle, eğer *tekil* kapitalist konut açığı konusunda müteessir oluyor fakat en korkunç sonuçlarını yüzeysel olarak hafifletmek için bile birşey yapmıyorsa, o zaman *kollektif* kapitalist, devlet de daha fazla birşey yapmayacaktır. En fazla, artık alışılmış olan yüzeysel, sorun hafifletici önlemlerin her yerde aynı şekilde yürütülmesini gözleyecektir." (F. Engels, *agy*, s.67)

Burjuva "çözüm" suya düştü

Türkiye'de burjuvazi, kooperatifler, özel sektör ve devlet sayesinde konut sorununu "çözdükten" sonra artık geriye bir tek konu kaldı! Yapılacak evler kaç metrekare olmalı? Bu konuda da epey tartışma sürdükten sonra en çok rağbet gören görüş evlerin 40-60 metrekare olmasıydı. Bazıları ise bu noktada patlayıverdi. Bu konut kıtlığında bu kadar müsriflik de fazlaydı canım! Örneğin Adana Belediye Başkanı şöyle diyordu:

"30 metrekarelik konutlara karşı çıkanlar Türkiye'de barınma sorununu bilmiyor. Ülkemizde tek odada barınan ailelerin yüzde kaç olduğu araştırmalardan uzak tutulmalıdır. Gecekondu olgusunu düzenli kentleşmeye dönüştürelim. Bir oda bir tuvalet yapana da ruhsat verelim. Biz vermesek de onlar yapıyor zaten." (*Milliyet*, 15.5.1984)

Bakın Engels, burjuvazinin konut sorununa getirdiği "çözüm" için ne diyor:

"Böylece kendi itiraflarıyla burjuvazinin konut sorununa getirdiği çözüm suya düştü — suya düşmesini ise *kırla kenti arasındaki çelişkiye* borçludur. Ve biz de bununla beraber sorunun çekirdeğine ulaştık. Konut sorunu, ancak bugünkü kapitalist toplum tarafından en yüksek noktaya ulaştırılmış olan kır-kent çelişkinin yok edilmesine doğru bir başlangıç için toplum yeterince değişikliğe uğradığı zaman çözülebilir. Bu çelişkiyi çözebilmek şöyle dursun, tam tersi onu günden güne arttırmaya kapitalist toplumun eli mahkumdur. ... Toplumsal sorunun çözümünü beraberinde getiren konut sorununun çözümü değildir, tam tersine sosyal sorunun çözümüyle, yani kapitalist üretim biçiminin yok edilmesiyle, konut sorununun çözümü olanaklı kılınır. Hem konut sorununu çözmek, hem de büyük modern kentleri muhafaza etmeyi istemek saçmalaktır. Gelgelelim büyük modern kentler kapitalist üretim biçiminin yok edilmesiyle ortadan kalkacaktır ve bu bir kez olmaya başladı mı, artık tartışılacak olan, işçiye kendi küçük evini sağlamaktan çok başka konular olacaktır." (F. Engels, *agy*, s.50)

Konuyu şimdilik burada bırakalım. Genel olarak konut sorununun, özel olarak Türkiye'de konut sorununun daha çok yönleri vardır. Bunlara başka bir yazıda değineceğiz.